

KANYÓ ÁRPÁD

A SZENT NEGYVEN NAP

Karácsony után nem sokkal – február 11-én –, vajhagyó vasárnapal megkezdődik a **nagyböjt**. Tekintsük át egyházunk böjti rendjét, hogy felkészülten kezdhessük meg testi-lelki böjtölésünket **az Üdvözítő föltámadására várva**.

A zsidó nép, kijövén a fogságból, elhagyta a világi rabságot, a bibliai Egyiptomot, s egy hosszú, küzdelmes vándorlás állott előtte. A nagyböjti út – a negyven évhez hasonlóan – negyven napon át nehéz, küzdelmes, s az Egyház a „lelki Egyiptom” rabszolgaságától akarja megőrizni tagjait. A nagyböjtben, a bűnbánat és megbocsátás „szűk útján” a következő böjti fegyelem van érvényben:

A nagyböjt kezdetének a vajhagyó vasárnap esti istentiszteletének, a megbocsátás vecsernyéjének a kezdőáldása számít.

Az első hét a „tisza hétfő”-vel kezdődő ún. „tisza hét”, ekkor szigorú böjt van előírva, azaz tartózkodni kell a bor és az olaj fogyasztásától is. A „tisza hétfő” a „lelki tavasz kezdete”, s az e hét estéin olvasott Krétai-kánon is a Paradicsomba való sóvárgásunkat jeleníti meg. A nagyböjt többi napján csak hétvégén fogyasztható bor és olaj, ezt azonban csak az erős szervezettel rendelkező emberek gyakorolják. Az első hét szigorúságát a mi Triódionunk is megerősíti az első hétfő esti magyarázatnál: „a hagyomány szerint nem végezzük az előre megszentelt áldozatok szolgálatát szerdáig, hogy a hagyomány szerint böjtölhessen minden szerzetes, akik meg bírják, böjtölhetnek egészen péntekig”. A szerdai előszenteltek liturgiáját követően ismét megjelenik a rubrika: „Ma közösen is asztalhoz ülünk, de csak szigorú böjti eledelket eszünk, és méhsört iszunk a hét első szerdáján. Csütörtökön (a szerzetesi szabályok szerint) nem ülünk (közös) asztalhoz, hanem böjtölünk péntekig. Akkor asztalhoz ülünk és étkezünk.” Pénteken Szent Tivadar nagyvértanú emléknapja miatt: „Asztalhoz ülve a szent emlékezetére olajos dolgot lehet ennünk és bort innunk. Ez a hagyomány Szent Száva és Eutim atyáink közösségéből maradt reánk. (Most viszont már nem tesszük ezt, a nap sajátos jellege miatt.)” E tekintetben Triódionunk antik palesztinai tradícióra épít.

Ha Keresztelő János fejének megtalálása a nagyböjti időbe esik, akkor e napon – az első hét kivételével – fölmentés van érvényben borra és olajra (2018-ban február 24.). Olykor a szevasztei negyven vértanú emléknapja is a nagyböjtben van: „Étkezéskor olajosat és bort is magunkhoz veszünk, a nagyböjt első hetében azonban olajosat nem, hanem csak bort” (március 9.).

Nagyböjt ötödik szerdáján az előszenteltek után, Krétai Szent András bűnbánati kánonjának olvasása előtt – melyre az éjszaka negyedik órájában adják a jelet – a következő az előírás: „A vacsoránál ma bort is lehet inni.”

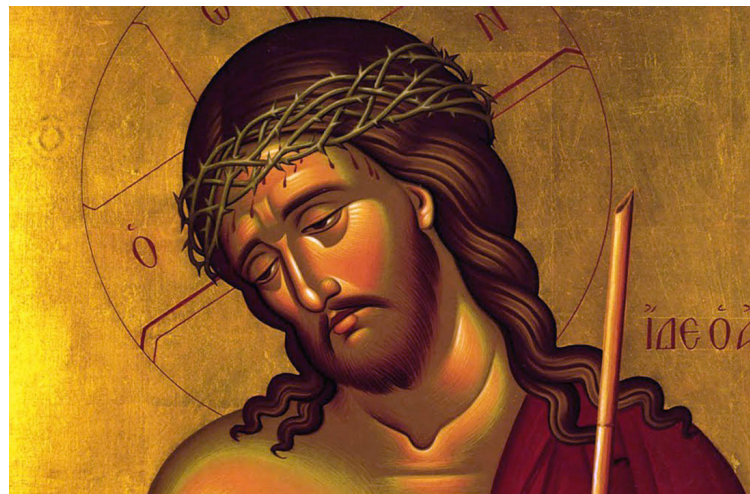
A nagyböjt Lázár szombatjának kezdetén ér véget, ez a negyvenedik nap, a nagyhét már önálló időszakot alkot.

Virágvasárnap megengedett a hal, a bor és az olaj fogyasztása. (Kezdőpontja az előző napi alkonyati istentisztelet kezdőáldása.) Triódionunk is megerősíti: „Az asztalnál fölmentés van hal fogyasztására.” Ez a rend érvényes a szevasztei negyven vértanú emléknapján és örömhírvétel ünnepén, kivéve, ha az nagyhétre esik (március 22.).

Nagyhéten minden egyes nap szigorú böjt. Nagyszombat a legszigorúbb nap, ekkor az éjfélit feltámadási liturgiáig mindenféle ételtől tartózkodni kellene. Sőt, egy másik megközelítés szerint az utolsó étkezésnek nagycsütörtök este kell megtörténnie (eszerint ekkor a liszt, a bor és az olaj megengedett), s onnantól csak a szombati Bazil-liturgia végén lehetséges egy kis bor és gyümölcs fogyasztása, erőt adván az ünneplés további fontos szertartásaihoz. Triódionunk megfogalmazása szerint: nagycsütörtökön, a lábmosás szertartásának elvégzése után „az ebédelőben bort és olajat is lehet fogyasztani”. Nagyszombatra vonatkozóan pedig így utasít: az esti vecsernyével egybekötött Bazil-liturgia befejeztével, „az elbocsátás után a helyünkön ülve maradunk, s a testvéreknek egy darab kenyeret s fűgét vagy datolyát adnak, meg egy pohár bort is”.

BÖJTI RENDJE

Badea Cireșanu, a híres román teológus a következőket mondja a nagyheti időről: „A böjtölés jellege is különböző volt mindaddig, amíg egy egységes szabályozás életbe nem lépett. Az Apostoli Konstitúciókban így olvasunk a megtartoztatásról: »böjtöljétek a Nagyhéten, csak kenyert, sót, zöldségeket és vizet fogyaszthatok, a bortól és a hústól teljesen tartózkodjatok. A Nagypénteken és Nagyszombaton, ha az egészségetek engedi, ne ízleljétek semmit az esti kakasszóig... Nagyszombaton böjtöljétek a Feltámadás napjának felvirradtáig, a templomban virrasztva olvassátok a Törvényt, a Profétákat és a Zsoltárokat.«” Epifánosz, a ciprusi Szalamisz püspöke ugyanígy tanítja a nagyheti böjtölést: „szárazböjt”, vagyis kenyér, só, zöldségfélék és víz.

A kánon így mondja: „ha püspök, pap, diakónus, felolvasó vagy énekes – hacsak nem akadályozza betegség – nem böjtöl a Nagyböjtben, vagy a szerdákat és péntekeket nem tartja meg, fokoztassék le”. A 4. századi laodiceai zsinat 50. kánonja megparancsolja, hogy nagycsütörtökön ne legyen felolva a böjt, „hanem az egész negyven nap szárazböjt legyen”. Ezt a kánont megerősítette a VI. Egyetemes Zsinat (680) is a 29. kánonjával. Ugyanezen zsinat 56. kánonja meghagyja, hogy a nagyböjt szombatjain és vasárnapjain minden keresztény tartózkodjon „élőlények, tojás és tejes dolgok fogyasztásától”.

A nagyböjti időszak egyik jellegzetessége, hogy a keleti egyház felfogásában tilos az esküvő, annak örömteli jellege miatt. Ez más, zajos multságokon való részvételre is vonatkoztatható. Ám, ami talán már elfeledett: Kelet a tilalmat a fényeshéten is fenntartja, pontosan az ellenkező indokból: a feltámadás ünnepe utáni héten menyegző azért nem tartható, mert semmi más öröm nem szoríthatja háttérbe Krisztus feltámadásának a diadalát! Csak megjegyzem: régen a latin egyház is ismerte a fényeshétre vonatkozó házasságkötési tilalmat! Sőt, a kora középkori Nyugaton is bőven találkozunk a házassélet gyakorlásának tilalmával, a témát Katus László történész egyik írása ismerteti. Pavel Jevdokimov teológus ezen kívül más tiltott napokat is felsorol Keleten a házasságkötéssel kapcsolatban: a nagyböjt és a fényeshét mellett tiltott nap a kedd, a péntek, a vasárnap, az ünnepek vigíliája, az Előhírnök vigíliája és ünnepe (augusztus 28. és 29.), a Kereszt ünnepei (szeptember 13. és 14.), a nagyböjt előtti hét, az apostolok és Nagyboldogasszony böjtje, valamint a karácsonyi böjt egészen január 7-vel bezárólag. Keleten a böjt ugyanígy vonatkozik a házastársak szexuális együttléteire is. Nikodémosz Hágioritész Exomologetarionja (bűnbánati útmutató) szerint: „Meg kell jegyezni a következőt is, hogy éppúgy, ahogy szerdán, pénteken és Nagyböjtben tartózkodni kell a hústól, ugyanúgy tartózkodni kell a testi gyönyöröktől is. Ezért esküvőt nem lehet ezeken a napokon tartani, mert Pál apostol azt parancsolja, hogy a házaspárok nem egyesülhetnek az ima és a böjtölés idején: »Ne tartózkodjatok egymástól, legföljebb közös akarattal egy időre. Hogy ráérjétek a böjtölésre és az imádságnak éljétek« (1Kor 7,5). És a hittudós Aranyszájú tanúként hozza Joel mondását: Hirdesetek szent böjtöt – jöjjön ki hálószobájából a vőlegény, és

nászházából a menyasszony (Joel 2,15–16) –, hogy még a friss házások, akiknek erős vágyuk, életerős fiatalságuk és bilincsektől szabad ösztöneik vannak, se egyesüljenek a böjt és az imádkozás ideje alatt. Aztán hány olyan más házaspár van, akiknek nincsenek ilyen ösztöneik, mégse egyesülnek? Ezért Balszamón azt mondja, hogy a házaspárok, akik nem gyakorolnak önuralmat a Nagyböjt ideje alatt, nem áldozhatnak Húsvétkor és vezekelniük is kell. Hasonlóképpen azokra a házaspárookra, akik szerdán és pénteken egyesülnek, penitenciát kell kiróni.”

Cireșanu pedig ezt mondja: „A Nagyböjtben, ami a szomorúság és bűnbánat, valamint a katekumenek felkészülésének időszaka, az Egyház tanítása szerint tiltottak a mulatozások, színházi előadások, cirkuszi játékok és a testi fenytés. A régi időkben ilyenkor elengedték az adósságokat, és felszabadították a rabszolgákat. A laodiceai zsinat 52-ik kánonja meghagyja, hogy a böjt idején nem illik esküvőket tartani vagy születésnapokat ünnepelni.” Még egy megjegyzés: örömhírvétel ünnepén bizonyos böjti jellegzetességek (például három „csendes metánia”) megmaradnak szertartásainkban. Ez liturgikus okból azért van így, mert március 25. beletartozik a negyven nap számításába, s mivel a számnak kereknek kell lenni, és bár az ünnepen fölmentések vannak, a böjti jelek ezen időszak érzékeltetésére mégis jelen vannak szertartásainkban.